

B. FORSÉN – X. B. ΚΡΙΤΖΑΣ

Μια πρόιμη αφιερωματική επιγραφή στην Άρτεμη από την Αρκαδία

Κατά τη διάρκεια ανασκαφικών εργασιών στο ιερό της Αρτέμιδος Λυκοάτιδος κοντά στο σύγχρονο εξωκκλήσι της Αγίας Παρασκευής Αραχαμιτών στην Αρκαδία το 2019, βρέθηκε μια ύστερη αρχαϊκή αναθηματική επιγραφή στην Άρτεμη, που σώζεται αποσπασματικά. Το ιερό της Αρτέμιδος Λυκοάτιδος αναφέρεται μόνο μια φορά στις αρχαίες πηγές, από τον Πausανία (8, 36.7) προς το τέλος της διαδρομής από τη Μεγαλόπολη στο όρος Μαίναλον. Σύμφωνα με τον περιηγητή, το ιερό που περιείχε ένα χάλκινο άγαλμα της Αρτέμιδος Λυκοάτιδος βρισκόταν στην Λυκόα, στους πρόποδες του όρους Μαινάλου. Η ακριβής θέση του ιερού παρέμενε άγνωστη μέχρι το 2011 οπότε, κατά τη διάρκεια φινλανδικών ανασκαφικών εργασιών σε ένα άγνωστο μέχρι πρό τιος ιερό κοντά στην Αγία Παρασκευή Αραχαμιτών, βρέθηκαν ενεπίγραφοι κέραμοι της Ελληνιστικής εποχής με την ενσφράγιστη επιγραφή *Ἄρτεμιτος Λυκοάτιδος*.¹ Οι ανασκαφές των επόμενων χρόνων απέδωσαν περισσότερες όμοιες σφραγίδες, καθώς και σύντομες ελληνιστικές αφιερωματικές επιγραφές σε χάλκινα αναθήματα, ένα από τα οποία αναφέρεται ξεκάθαρα στην Άρτεμη Λυκοάτιδα.²

Συνθήκες εύρεσης

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα των συστηματικών ανασκαφικών εργασιών που πραγματοποιούνται στη θέση από το 2010, οι λατρευτικές δραστηριότητες στο ιερό της Αρτέμιδος Λυκοάτιδος, ανάγονται στη Γεωμετρική, ίσως ακόμα και στην Πρωτογεωμετρική περίοδο, δηλαδή τον 10ο αι. π.Χ. Για αιώνες η λατρεία επικεντρωνόταν γύρω από έναν βωμό, η περιφέρεια του οποίου στηριζόταν σε αναλημματικούς τοίχους. Ο χαρακτήρας του ιερού άλλαξε εντελώς κατά την Ελληνιστική περίοδο, όταν εντάχθηκε στην περιοχή της Μεγαλόπολης. Από το 300 περίπου π.Χ. άρχισαν να χτίζονται αρκετά μνημειώδη κτίρια. Το ιερό είχε είσοδο από τα δυτικά από ένα πρόπυλο που αποτελούσε μέρος ενός μεγάλου κτηρίου διαστάσεων περ. 45x30 μ. με εσωτερική αυλή. Η εσωτερική αυλή ήταν ανοιχτή στα ανατολικά προς έναν νέο λίθινο βωμό στη βόρεια και νότια πλευρά του οποίου αναπτύσσονταν δύο στοές. Τα δωμάτια στις δύο πτέρυγες του κτηρίου με την εσωτερική αυλή χρησιμοποιούνταν για την προετοιμασία γευμάτων, για λουτρά, καθώς και για δημόσια γεύματα και οινοποσίες, ίσως και για διανυκτέρευση.

Στο πλαίσιο ανακατασκευής του ιερού γύρω στο 300 π.Χ. ή λίγο αργότερα, η περιοχή με τους βωμούς καθαρίστηκε και σε τάφρο που καταλάμβανε τη νοτιοανατολική και νότια

1. Για την ταυτοποίηση του ιερού και το πρώτο πενταετές ερευνητικό πρόγραμμα, βλ. Forsén 2016 (καλύπτει τις εργασίες μέχρι το 2012)· Forsén 2017 (μέχρι το 2013)· και Forsén 2018 (μέχρι το 2014).

2. Οι αναλυτικές αναφορές των εργασιών κάθε ερευνητικής περιόδου μέχρι το 2018 βρίσκονται στην ιστοσελίδα του Φινλανδικού Ινστιτούτου Αθηνών <http://www.finninstitute.gr/en/arachamites>

πλευρά της περιοχής με τους βωμούς γινόταν απόρριψη θραυσμάτων κεραμικής, αφιερωμάτων κλπ. Σε μία από τις τομές (Area 8K)³ που ανοίχτηκαν σε τμήμα της τάφρου στην ανατολική πλευρά της περιοχής με τους βωμούς βρέθηκε στρώμα (“Locus 11”) που περιείχε λίθους ανακατεμένους με σκούρο χρώμα και θραύσματα κεράμων οροφής και κεραμικής που χρονολογούνται κυρίως στον 6ο και τον 5ο αι. π.Χ. αλλά φτάνουν και μέχρι τον 4ο αι. π.Χ., με νεότερο εύρημα ένα κορινθιακό νόμισμα που έχει κοπεί μεταξύ των ετών 335 και 306 π.Χ.⁴

Πάνω από το “Locus 11” υπήρχε πρώτα το “Locus 5” (πάχους περ. 5 εκ.) και στη συνέχεια το “Locus 2” (πάχους περ. 10 εκ.), και τα δύο από σκούρο χρώμα αναμειγμένο με κεραμική και άλλα ευρήματα, αλλά σχεδόν χωρίς πέτρες και θραύσματα κεράμων. Τα περισσότερα από τα ευρήματα χρονολογούνται στον 6ο και τον 5ο αι. π.Χ. αλλά υπήρχαν και σποραδικά ευρήματα της Γεωμετρικής εποχής. Αυτή η εν μέρει “ανάστροφη στρωματογραφία” αποτελεί μια ένδειξη έντονης ανάμειξης των στρωμάτων λόγω της απόρριψης υλικού σε αυτό το σημείο που προαναφέραμε. Στο κατώτατο μέρος του “Locus 2” βρέθηκαν δύο θραύσματα από το χείλος ενός χάλκινου αγγείου που φέρουν εγγάρακτη αφιερωματική επιγραφή. Τα δύο θραύσματα βρέθηκαν σε απόσταση μόνο 7 εκατοστών το ένα από το άλλο, αλλά δεν συναρμολογούνται και το ενδιάμεσο συνδετικό κομμάτι δυστυχώς απουσιάζει.

Περιγραφή

Χάλκινο αγγείο με αναδιπλωμένο χείλος και εσωτερική διάμετρο 14 εκ. (Εικ 1, σχέδιο). Η εξωτερική περιφέρεια του χείλους είναι περίπου 60 εκ. από τα οποία το Βr. 4 καταλαμβάνει περίπου 17 εκ. και το Βr. 3 περίπου 15 εκ. Στο Βr. 3 σώζονται δύο ατέραια γράμματα και μέρος ενός τρίτου που αποτελούν την αρχή της επιγραφής, ενώ στο Βr. 4 σώζονται τα τελευταία δεκατρία γράμματα της επιγραφής. Τα δύο θραύσματα καταλαμβάνουν από κοινού λίγο περισσότερο από τη μισή περιφέρεια του χείλους. Το τμήμα του χείλους με τα γράμματα που λείπουν καταλάμβανε περίπου 8-10 εκ. της περιφέρειας. Αυτό σημαίνει ότι το αγγείο δεν μπορούσε να έχει τρίλοβο χείλος και πιθανόν ούτε καν στόμιο. Πιθανότατα πρόκειται για ένα μεγάλο κύπελλο, αν και το ακριβές σχήμα του αγγείου είναι δύσκολο να εξακριβωθεί μόνο από τα μικρά θραύσματα του χείλους. Οι αφιερωματικές επιγραφές στο χείλος χάλκινων αγγείων είναι αρκετά συνηθισμένες, αν και απαντώνται κυρίως σε μεγάλους λέβητες, λεκάνες και κάδους. Το καλύτερο παράλληλο του ευρήματός μας είναι πιθανόν ένα αγγείο που φέρει επιγραφή στο χείλος, έχει διάμετρο από 14 έως 18 εκ. και προέρχεται από το ιερό της Αρτέμιδος στους Λουσούς.⁵

Το σωζόμενο κείμενο της επιγραφής των δύο θραυσμάτων (εικ. 2-3) μπορεί να μεταγραφεί ενοποιημένο και να συμπληρωθεί ως εξής:

3. Η περιγραφή βασίζεται εν μέρει στην αδημοσίευτη αναφορά των ανασκαφικών εργασιών της Juuli Ahoia, που ήταν υπεύθυνη για την ανασκαφή της Area 8K.

4. *BCD Corinth* 253. Την ταυτοποίηση έκανε ο Janne Soisalo, υπεύθυνος για τη μελέτη των νομισμάτων της ανασκαφής.

5. Robert 1936, 32, αρ. 27, πίν. XI (Jeffery 1990, 216, αρ. 35). Πρβλ. επίσης Jeffery 1990, 214, αρ. 3 (*IG V 2*, 401), πίν. 40, χαλκός λέβης από τους Λουσούς. *IG V 2*, 397 (Dubois 1986, II, 217, σχέδιο), χείλος χαλκού αγγείου από τους Λουσούς. Jeffery 1990, 449, 26b (Dubois 1986, II, 91, MA 1, σχέδιο), κάδος από τη Μαντίνεια. Jeffery 1990, 449A, υδρία από τη Μαντίνεια. Dubois 1986, II, 314, PA 2, φιάλη από το Παλλάντιον. Για άλλα παραδείγματα από την Ολυμπία και την Ισθμία, βλ. π.χ. Gauer 1991, αρ. Le 12, Le 26, Le 36, Le 38, Le 53, Le 294, P. 50-51, Raubitschek 1998, αρ. 48 (κύπελλο, δεν δίνεται η διάμετρος), 117, 118.

Θρα[σ - - - - - ἀ(νεί υ)νέθυ]σε τᾶι Ἄρτέμιτι.

Πρόκειται δηλαδή για ανάθεση του χάλκινου αγγείου πόσης στην Άρτεμη από αναθέτη (πιθανότατα τον κάτοχο του αγγείου) του οποίου το όνομα αρχίζει από Θρα[σ-. Επειδή το μήκος του ενδιάμεσου τμήματος που λείπει δεν είναι γνωστό, η συμπλήρωση του ονόματος δεν είναι ασφαλής.⁶

Η χάραξη της επιγραφής έγινε από τα αριστερά προς τα δεξιά (ές τὸ εὐθύ), με ελεύθερα κτυπήματα του μεταλλικού κοπιδιού,⁷ όπως δείχνει η ασυμμετρία και το άνισο μέγεθος των γραμμάτων, το ύψος των οποίων κυμαίνεται από 0,4-0,7 εκ. Το σταυροειδές Θ είναι ελαφρώς ελλειψοειδές με ύψος 0,4 και οριζόντια διάμετρο 0,5 εκ. και χαραχτηκε με διαδοχικά μικρά κτυπήματα του κοπιδιού, που έδωσαν στην περιφέρεια κάπως πολυγωνική όψη. Το πάχος της γραμμής των κεραιών των γραμμάτων είναι άνισο, λόγω της ελαφράς καμπυλότητας της επιφάνειας του χείλους, αλλά και λόγω του ότι ο χαρακτήρας προκειμένου να χαράξει άνισου μήκους κεραιές με το ίδιο κοπίδι, το χτυπούσε τοποθετώντας το κάπως λοξά, ώστε η ακμή του να εισχωρεί μόνο εν μέρει και σε άνισο βάθος στην επιφάνεια του χαλκού. Σε τρία κυρίως σημεία, συγκεκριμένα στο πρώτο Τ, στην αριστερή κεραία του Μ και μεταξύ του προτελευταίου Ι και του Τ της επιγραφής του μεγαλύτερου θραύσματος, παρατηρείται διπλή γραμμωση λόγω διπλής κρούσης του κοπιδιού στο ίδιο σημείο. Η μορφή των γραμμάτων προσομοιάζει με τους ακόλουθους τύπους του αρκαδικού αλφαβήτου του σχετικού πίνακα της Jeffery 1990, 206: Α1, Ε2 (με μακρύτερη κάθετη κεραία), Θ2, Ιώτα1, Μ1, Ρ1, Σ2, Τ1, ενώ δεν υπάρχουν διαχωριστικές τελείες μεταξύ των λέξεων.

Το όνομα της θεάς Αρτέμιδος, η λατρεία της οποίας ήταν διαδεδομένη σε πολλά μέρη της Αρκαδίας, απαντά στις αντίστοιχες επιγραφές με πέντε διαφορετικές παραλλαγές ως προς το θέμα: Ἄρτεμιδ-, Ἄρταμιδ-, Ἄρταμιτ-, Ἄρτεμι- (και Ἄρτήμι-), Ἄρτεμιτ-.⁸ Όπως σημειώνει ο Dubois (114), το θέμα Ἄρτεμι(τ)-, άλλοτε χωρίς και άλλοτε με το οδοντικό Τ στην δοτική όπως στην επιγραφή μας, είναι το αρχαιότερο στην αρκαδική διάλεκτο, αναγόμενο ήδη στην μυκηναϊκή εποχή. Το ίδιο θέμα επιβιώνει και σε μεταγενέστερα χρόνια: η γενική Ἄρτέμιτος απαντά σε επιγραφή με ψήφισμα του 3ου αι. π.Χ. από τον Ορχομενό Αρκαδίας.⁹

Τα ρήματα που δηλώνουν ανάθεση στις αρκαδικές επιγραφές είναι κυρίως τρία: ἀνατίθημι, ἀναθύω και ἀνιερώω.¹⁰ Στην αρκαδική διάλεκτο το πρόθεμα ἀν-/ἀνα- της αττικής παίρνει την μορφή ὄν- και στη συνέχεια με «στένωση» (fermeture) ὕν-. Ανάλογοι τύποι απαντούν και στην συγγενή κυπριακή διάλεκτο.¹¹ Οι μορφές των ρημάτων στο γ' ενικό πρόσωπο ὄνέθυσε, ὕνέθυσε / ὕνέθεκε (= ὕνέθηκε) και ὕνιερόσει (= ὕνιερώσει) (μέλλων) είναι εντελώς τυπικές της αρκαδικής διαλέκτου, που εναλλάσσονται με τις επίσης πρόιμες μορφές ἀνέθυσε ή ἀνέθεκε (=

6. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι 13 ανδρικά ονόματα που είναι σύνθετα με το θρασ- ή παράγωγα του επιθέτου θρασύς απαντούν στην Αρκαδία και περιλαμβάνονται στο LGPN III.A, 211-213: Θρασέας, -ιπος, -ύας, -ύβουλος, -υκλής. -ύλας, -υλλος, -ύλος, -ύμαχος, -υμένης, -υμήδης, -ων, -ωνίδας. Από αυτά μόνο το Θρασύβουλος έτυχε να χρονολογείται στον 6ο-5ο αι. π.Χ. και όλα τα άλλα συμπτωματικά σε μεταγενέστερες εποχές. Φυσικά δεν αποκλείεται και κάποιο άλλο όνομα με το ίδιο πρώτο συνθετικό.

7. Η αρχαία ονομασία του εργαλείου ήταν (η) γλυφίς ή (το) σμιλίον.

8. Για τις παραλλαγές και τα σχετικά παραδείγματα βλ. Dubois 1986, I, §63, σ. 113-114 (remarque).

9. Βλ. Plassart 1915, 115-116, Dubois 1986, II, 178, Ο 14.

10. Βλ. Dubois 1986, I, 23-25, §5.

11. Βλ. Dubois 1986, I, 24 και III, σημ. 68.

ἀνέθηκε).¹² Στην δική μας περίπτωση σώζεται μόνον η κατάληξη του ρήματος -σε. Αποκλείοντας τον τύπο ὀνέθυσε, που απαντά μόνο σε δύο αρχαϊκές επιγραφές του Παλλαντίου,¹³ θα πρέπει να συμπληρώσουμε ένα από τους τύπους ἀνέθυσε ή ὕνέθυσε, με πιθανότερο τον δεύτερο.

Χρονολόγηση

Το ζήτημα της ακριβούς χρονολόγησης της επιγραφής είναι αρκετά δύσκολο. Η ασυμμετρία της χάραξης και το γεγονός ότι χαραχτήκαν με ένα άκαμπτο εργαλείο πάνω σε μεταλλική επιφάνεια προσδίδουν μια πρόσθετη όψη αρχαϊκότητας στα γράμματα. Με βάση τη μορφή των γραμμμάτων και από τη σύγκριση με άλλες πρώιμες αρκαδικές επιγραφές σε μέταλλο, η επιγραφή μπορεί να χρονολογηθεί το πιθανότερο στο τελευταίο τέταρτο του 6ου αι. π.Χ. ή στις πρώτες δεκαετίες του 5ου αιώνα.

Η αβεβαιότητα χρονολόγησης επιγραφών σε μέταλλο αυτής της εποχής, χωρίς άλλες εσωτερικές ενδείξεις ή ιδιαίτερα τεχνοτροπικά χαρακτηριστικά του φορέα τους (αγγείο, ειδώλιο, όπλο κλπ.) φαίνεται και από το γεγονός ότι στο Supplement της επανέκδοσης του κλασικού βιβλίου της Jeffery το 1990 (α' έκδ. 1961), οι περισσότερες χρονολογήσεις των πρώιμων αρκαδικών επιγραφών αναθεωρήθηκαν προς τα κάτω, χωρίς να παρατίθεται αιτιολόγηση, από τον Johnston. Για την πιθανή χρονολόγηση της δικής μας επιγραφής που προτείνουμε, συνεκτιμήσαμε μεταξύ άλλων τα εξής στοιχεία:

Η κατεύθυνση της επιγραφής από τα αριστερά προς τα δεξιά αποκλείει την κατάταξή της μεταξύ των πολύ πρώιμων επιγραφών που είναι αριστερόστροφες (*ἐπὶ τὰ λαϊά*), αλλά επιτρέπει μια χρονολόγηση στο τελευταίο τέταρτο του 6ου αι.¹⁴ Η απουσία διακριτικών σημείων (τελειών) μεταξύ των λέξεων ευνοεί επίσης μια υψηλή χρονολόγηση. Η χρήση τους είναι σπάνια στην Αρκαδία (όπως και στην Ήλιδα) και εμφανίζεται μεταγενέστερα. Η Jeffery (207) αναφέρει τρία παραδείγματα, τα υπ' αρ. 23, 28 και 38 του καταλόγου, όλα πιθανώς των ετών 475-450. Από τα επί μέρους γράμματα το Ε με τρεις οριζόντιες κεραίες να είναι πολύ ψηλά σε μια επιμήκη κάθετη κεραία δεν έχει ακριβές παράλληλο σε αρκαδικές επιγραφές. Μοιάζει κάπως με τα Ε του χαλκού πέλεκυ από το Παλλάντιον του π. 500-475(:)¹⁵ καθώς και του χάλκινου σαυρωτήρα δόρατος από το ιερό του Απόλλωνος Κορύθου (κοντά στις Κολωνίδες) της Μεσσηνίας, πιθανώς των ετών 500-475.¹⁶ Στην ίδια επιγραφή τα Α, Θ και Λ μοιάζουν πολύ με τα αντίστοιχα της επιγραφής μας. Το γράμμα Ρ έχει τριγωνικό βρόχο αντί για ημικύκλιο, μάλλον λόγω της δυσκολίας χάραξης καμπυλών στον χαλκό, και δεν έχει ακόμα την λοξή κεραία (R) που κατά την Jeffery (207) γίνεται κανονικός τύπος σε αρκαδικές επιγραφές στις αρχές του 5ου αιώνα.

Το τρισκελές ζ, όπως αναφέρει η Jeffery (207), δεν είναι συνηθισμένο. Εμφανίζεται σε χάλκινο αγαλμάτιο, ανάθημα στον Πάνα, του π. 510-500 π.Χ. από τη Μέλπεια.¹⁷ Επίσης στη

12. Dubois 1986, I, 23-24.

13. Dubois 1986, II, 313, Pa 1, 314, Pa 2.

14. Βλ. π.χ. τις υπ' αρ. 2-5 του καταλόγου αρκαδικών επιγραφών της Jeffery 1990, 214-215 και τα σχόλια σ. 207.

15. Dubois 1986, II, 313, Pa 1. Jeffery 1990, Suppl., 449, αρ. 11a.

16. Βλ. Jeffery 1990, 203 και 206, αρ. 3, πίν. 39.

17. IG V 2, 555. Dubois 1986, II, 308-309. Jeffery 1990, 215, αρ. 7.

χαλκή φιάλη, που ανέθεσε η Καμώ στην Κόρη, π. 500-480 (;) π.Χ.¹⁸ Στην ίδια επιγραφή τα γράμματα Α, Θ και Μ είναι όμοια με της δικής μας, αλλά το Ε έχει τρεις ισομήκεις οριζόντιες κεραίες και η κάθετη δεν προεξέχει προς τα κάτω, ενώ το Β έχει λοξή κεραία. Τρισκέλες ζ, αλλά σε λίθινη επιγραφή, υπάρχει και στην αρχαϊκή εκδοχή της αναθηματικής επιγραφής του νικητή Τέλλωνος από το Ορεσθάσιον στην Ολυμπία του π. 475-450 π.Χ.¹⁹ Από την συνεκτίμηση των παραπάνω συγκριτικών στοιχείων θεωρούμε πιο πιθανή μια χρονολόγηση περί το 500 π.Χ.

Συμπεράσματα

Δείγματα γραφής με την μορφή σύντομων επιγραφών δεν εμφανίζονται στην Αρκαδία παρά μόνον από το δεύτερο μισό ή τα τέλη του βου αι. π.Χ. Το σώμα αυτών των πρόιμων επιγραφών είναι μάλλον μικρό, περιλαμβάνοντας μέχρι πρόσφατα περί τις 20 περιπτώσεις.²⁰ Μεταξύ αυτών είναι δύο σύντομες αναθηματικές επιγραφές στην Άρτεμη των Λουσών, που χρονολογούνται από την Jeffery στο π. 525 π.Χ.²¹ Χάρη στην επιγραφή μας έχουμε τώρα γραπτή μαρτυρία για τη λατρεία της Άρτεμης σε ένα ακόμη αρκαδικό ιερό ήδη από τα τέλη του βου αι. π.Χ. Η επιγραφή δείχνει επίσης ότι η Άρτεμις δεν ήλθε όψιμα στο ιερό (όπως θα μπορούσε ενδεχομένως κανείς να υποθέσει από τις ελληνιστικές κεραμίδες), αλλά ότι μάλλον ήταν η αρχική θεότητα που λατρευόταν εκεί.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

BCD Corinth = Auktion 105: Münzen von Korinth, Sammlung BCD, Munich 2001.

Dubois 1986 = L. Dubois, *Recherches sur le dialecte arcadien* I (Grammaire), II (Corpus dialectal), III (Notes-Index-Bibliographie), (Bibl. des Cahiers de l'Institut de linguistique de Louvain 34), Louvain-la-Neuve 1986.

Forsén 2016 = B. Forsén, Artemis Lykoatis and the Bones of Arkas: Sanctuaries and Territoriality, in *Hellenistic Sanctuaries. Between Greece and Rome*, M. Melfi and O. Bobou (eds.), Oxford 2016, 40-62.

Forsén 2017 = B. Forsén, Neue Funde aus dem Heiligtum der Artemis Lykoatis in Arkadien, in *Kulte und Heiligtümer in Griechenland. Neue Funde und Forschungen*, H. Frielinghaus and J. Stroszeck (eds.), (Beiträge zur Archäologie Griechenlands 4), Möhnsee 2017, 133-154.

Forsén 2018 = B. Forsén, Το ιερό της Αρτέμιδος Λυκοάτιδος και η Μαιναλία: Αποτελέσματα των ανασκαφικών εργασιών στην Αγία Παρασκευή Αραχαμπτών από το 2010 μέχρι 2014,

18. *IG V 2*, 554. *SEG 11*, 1161. Jeffery 1990, 215, αρ. 12.

19. *I.Ol. V*, 147. Jeffery 1990, 215, αρ. 22.

20. *IG V 2*, 75. *IG V 2*, 400-401. *IG V 2*, 551, 555-556, 559. *SEG 11*, 1043-1044. *SEG 11*, 1085. Dubois 1986, II, 11, TE 1. Dubois 1986, II, 89, RTE. Dubois 1986, II, 91, MA 1. Dubois 1986, II, 195, 202, PHE 1-2. Dubois 1986, II, 309, LY 1. Dubois 1986, II, PA 2. Dubois 1986, II, 317, OR.INC 1. Jeffery 1990, Suppl., 449, αρ. 5a. Μετά την δημοσίευση της Jeffery 1990 με το Supplement, δημοσιεύτηκαν μερικές ακόμη αρχαϊκές επιγραφές που βρέθηκαν ή που αποδίδονται στην Αρκαδία. Από αυτές αναφέρομε επιλεκτικά τις: *Bull.Ep.* 2001, 343, βάση χαλκού αγαλματιδίου του Fitzwilliam Museum. *Kernos* 29 (2016) 119-158. Πρβλ. *Bull.Ep.* 2016, 214 και 2017, 229-230, χαλκός πίναξ πιθανόν από το όρος Λύκαιον, της ύστερης αρχαϊκής περιόδου.

21. *IG V 2*, 400-401 (Jeffery 1990, 214, αρ. 3-4). Για μία επισκόπηση των γραμματειακών και επιγραφικών πηγών σχετικών με τους Λουσούς βλ. π.χ. Jost 1985, 47-48.

Πελοποννησιακά 31 (2018) 189-218.

Gauer 1991 = *Die Bronzegefäße aus Olympia (Olympische Forschungen XX)*, Berlin/New York 1991.

I.Ol. V = W. Dittenberger, K. Purgold, *Die Inschriften von Olympia*, τ. 5, Berlin 1896.

Jeffery 1990 = L. H. Jeffery, *The Local Scripts of Archaic Greece: A Study of the Origin of the Greek Alphabet and its Development from the Eighth to the Fifth Centuries B.C.*, revised edition with supplement by A.W. Johnston, Oxford 1990.

Jost 1985 = M. Jost, *Sanctuaires et cultes d'Arcadie, (Études Péloponnésiennes IX)*, Paris 1985.

LGPN III.A = P. M. Frazer and E. Matthews, *A Lexicon of Greek Personal Names, III.A*, Oxford 1997.

Plassart 1915 = A. Plassart, *Orchomène d'Arcadie. Fouilles de 1913. Inscriptions, II (2e article)*, *BCH* 39, 53-127.

Robert 1936 = L. Robert, *Collection Froehner I. Inscriptions grecques*, Paris 1936.

Summary

An Early Votive Inscription to Artemis from Arcadia

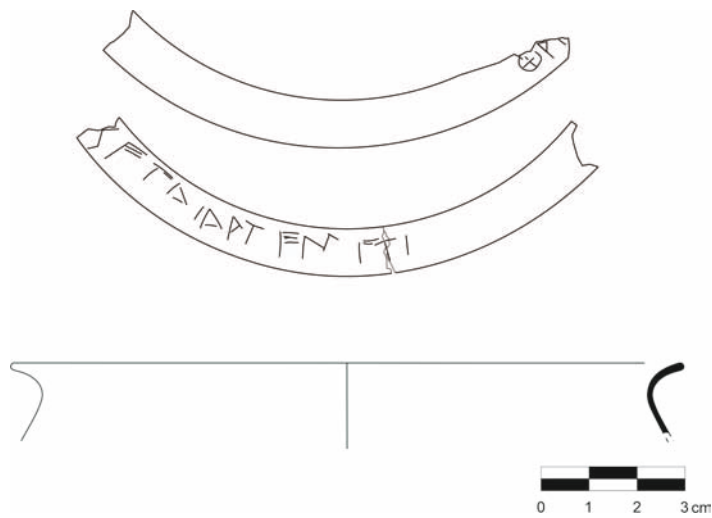
A fragmentary Late Archaic dedicatory inscription was found during the Finnish excavations of the sanctuary of Artemis Lykoatis close to the modern chapel of Agia Paraskevi of Arachamitai in Arcadia. The inscription was found in a dump to the east of the altar area of the sanctuary. This dump had been created in connection with a re-modelling of the sanctuary around 300 BC, or somewhat later, when broken pottery, votive offerings etc were cleaned away from the altar area. The finds from the dump date from the Geometric period until ca. 300 BC, with the majority belonging to the sixth and fifth centuries BC.

The inscription, of which only the beginning and the end are preserved, is engraved on the upper surface of the rim of two not adjacent fragments of a bronze vase, most likely a large mug. (Figs. 1-3). It is written from left to right in Arcadian script and dialect. Its reading can be restored as follows:

Θρα[σ - - - ἄ(ναι ὕ)νέθυ]σε τᾷ Ἄρτέμιτι. (Thra[s---] dedicated this to Artemis).

The name of the dedicator must derive from or be a compound of the adjective θρασύς, e.g. Θρασέας, Θράσιππος, Θρασύβουλος etc. According to palaeographic criteria, the inscription could be dated in the last quarter of the sixth, or the first decades of the fifth century BC, most probably around 500 BC.

Μια πρόιμη αφιερωματική επιγραφή στην Άρτεμη από την Αρκαδία

Εικ. 1. Σχέδιο της επιγραφής και τομή του χείλους του χαλκού αγγείου από το αρκαδικό ιερό της Αρτέμιδος Λυκοάτιδος. (Σχέδιο Α. Κανδρή, Χ. Κριτζά).

Εικ. 2. Τα δύο ανεπίγραφα θραύσματα του χείλους του χαλκού αγγείου. (Φωτ. Κ.-V. von Eickstedt).

Εικ. 3. Τα ίδια θραύσματα με διαφορετικό φωτισμό.
(Φωτ. Κ.-V. von Eickstedt).